

Edukacja w zapobieganiu zjawisku bezdomności dzieci i dorosłych (EDUCATION IN THE PREVENTION OF HOMELESSNESS OF CHILDREN AND ADULTS)

Ziamba B.A. Education in the prevention of homelessness of children and adults / B.A. Ziamba // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 26. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. – P. 232-244.

Б.А. Зємба. Освіта в запобіганні явища бездомності серед дітей і дорослих. Бездомність як одне із багатьох тривожних соціальних явищ є важливою проблемою, що вимагає профілактичних дій і допомоги. Спостерігається також бездомність серед дітей, які втікають зі своїх патологічних середовищ, де вони виховувалися, і шукають безпеки поза ними – на вулицях, вокзалах, у підвалах. Слід звернути увагу на те, що в теперішній час, незважаючи на величезний цивілізаційний прогрес, доступність освіти, цілком непогано організовану соціальну допомогу, помітна значна диференціація суспільства. Існують багаті і бідні люди, ті, які живуть в розкоші, і ті, які відчувають нестачу, безпомічні у житті і не бачать перспектив на майбутнє. Одні діти мають батьків, які створюють найкращі умови для їх існування, дбають про їх освіту, здоров'я і щасливе майбутнє, а інші – думають про те, як вижити, як дати собі раду в житті, оскільки їх батьки занедбують свої обов'язки або кидають дітей напризволяще.

Суттю профілактичних дій щодо запобігання цього явища є, перш за все, освіта, яка не тільки підвищує суспільну свідомість в сфері уникнення ситуацій, що сприяють загрозі бездомності, але, передусім, повинна надавати суспільству такі знання і компетенції, які уможливають самостійність на ринку праці, правильне і самостійне вирішення своїх життєвих проблем. Відповідне виховання, освіта, здобування знань, професійне навчання, покращення професійних компетенцій чи компетенцій в міжособистісній комунікації, безсумнівно, є опорою в складній боротьбі з серйозною проблемою бездомності. Саме висока суспільна свідомість і знання сприяють уникненню чинників, які детермінують бездомність особи, а також допомагають в спільній боротьбі в обмежуванні та ліквідації цього явища. Оскільки чим вища суспільна обізна-

ність щодо бідності, безробіття і їх наслідків – тим більша у нас надія на те, що суспільство намагатиметься уникати ситуацій, які призводять до виникнення бездомності, а також підтримувати тих, які борються з цією проблемою.

Ключові слова: освіта, виховання, бездомність, діти вулиці, соціальне сирітство, профілактика.

Б.А. Земба. Образование в предотвращении явления бездомности среди детей и взрослых. Бездомность как одно из многих тревожных социальных явлений становится важной проблемой, требующей профилактических действий и помощи. Наблюдается бездомность среди детей, которые убегают из патологических сред, где они воспитывались, и ищут безопасности за их пределами – на улицах, вокзалах, в подвалах. Следует обратить внимание на то, что в настоящее время, невзирая на огромный цивилизационный прогресс, доступность образования, вполне неплохо организованную социальную помощь, заметна огромная дифференциация общества. Существуют богатые и бедные люди, те, которые живут в роскоши, и те, которые испытывают недостаток, беспомощные в жизни и не видящие перспектив на будущее. Одни дети имеют родителей, которые заботятся об их образовании, здоровье и счастливом будущем, а другие – думают о том, как выжить, как справиться с жизненными трудностями, поскольку их родители пренебрегают своими обязанностями, или бросают детей на произвол судьбы. Сутью профилактических действий относительно предотвращения бездомности является, прежде всего, образование, которое не только повышает общественное сознание в сфере избежания ситуаций, способствующих угрозе бездомности, но и предоставляет обществу знания и компетенции, способствующие самостоятельности на рынке труда, правильному и самостоятельному решению своих жизненных проблем. Соответствующее воспитание, образование, приобретение знаний, профессиональное обучение, улучшение профессиональных компетенций или компетенций в межличностной коммуникации, несомненно, является опорой в сложной борьбе с серьезной проблемой бездомности. Именно знания и высокое общественное сознание способствуют избеганию факторов, детерминирующих бездомность личности, а также помогают в общей борьбе в ограничении и ликвидации этого явления. Поскольку чем высшая общественная осведомленность относительно бедности, безработицы и их последствий – тем больше у нас надежды на то, что общество будет стараться избегать ситуаций, способствующих бездомности, и поддерживать тех, которые борются с этой проблемой.

Ключевые слова: образование, воспитание, бездомность, дети улицы, социальное сиротство, профилактика.

Wstęp. Bezdomność jest zjawiskiem nie nowym, choć w czasach PRL-u o bezdomności i bezdomnych się milczało. Był to temat tabu, skutecznie przez media maskowany. Dopiero po transformacji ustrojowej w 1989 roku problem bezdomności był na tyle trudny do pokonania, że

zaczęto o tym mówić głośno i uznany został za jedno ze zjawisk patologii społecznej, z którym należy walczyć, a przede wszystkim zapobiegać poprzez skuteczną profilaktykę w postaci edukacji społecznej już od najmłodszego pokolenia, wychowania do pracy, kształtowania postaw opiekuńczych wobec osób potrzebujących pomocy, tworzenie nowych miejsc pracy, tworzenie nowych i skutecznych form wspomaganie socjalnego poprzez odpowiednią politykę społeczną oraz powoływanie do życia schronisk dla bezdomnych.

Co to jest bezdomność?

Według Michała Porowskiego *bezdomność* w «ujęciu szablonowym (...) odnosi się do sytuacji człowieka pozbawionego dachu nad głową albo nie posiadającego własnego mieszkania»¹. Z kolei Róża Pawłowska mówi: «Bezdomność można rozpatrywać jako pewien rodzaj sytuacji życiowej konkretnej osoby, która doświadcza jej z różnych przyczyn (tkwiących w samej jednostce lub po za nią) lub zjawisko społeczne, z którym we współczesnym świecie spotykamy się już niemal na każdym kroku. Ogólnie można powiedzieć, że jest to stan ludzkiej egzystencji przejawiający się w permanentnym braku stałego miejsca zamieszkania- z wyboru lub z konieczności.»².

Bezdomność, jako zjawisko społeczne, jest w kręgu zainteresowań wielu dyscyplin naukowych, np. pedagogiki społecznej (która bada przyczyny, pedagogiczne i społeczne skutki bezdomności oraz możliwości organizowania działań zaradczych i pomocowych w obszarze bezdomności), prawa, kryminologii, socjologii, polityki społecznej, medycyny. W poznawaniu i diagnozowaniu tego zjawiska uczestniczy wielu przedstawicieli dyscyplin naukowych i praktyków na co dzień pracujących z bezdomnymi. Coraz wyższe są też kwalifikacje i kompetencje osób będących w kontakcie z bezdomnymi i pomagających im wyjść z tego problemu.

Bezdomni według Moniki Oliwy-Ciesielskiej charakteryzują się «wyizolowaniem, bezradnością, zerwanymi więziami z rodziną. To osoby, które wytworzyły mechanizm przystosowania do trwania w trudnych warunkach, na których skrajne warunki życia wymuszają i narzucają trwanie w patologicznym stanie pod względem psychofizycznym».³

¹ M. Porowski, *Bezdomność*, (w:) D. Lalak, T. Pilch (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Wydawnictwo Akademickie «Żak». – Warszawa, 1999. – S. 30.

² R. Pawłowska, E. Jundziłł, *Pedagogika człowieka samotnego*, Wydawnictwo Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej, Gdańsk 2003. – S.83

³ M. Oliwa-Ciesielska, *Piętno nieprzypisania. Studium o wyizolowaniu społecznym bezdomnych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań, 2006. – S.25.

Z kolei Ustawa o Pomocy Społecznej z 12.03.2004 roku podaje, że osoba bezdomna, to osoba «niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowana na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności i dowodach osobistych, a także osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i zameldowana na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania»⁴.

W odniesieniu do człowieka bezdomnego mówi się i pisze, jak o kimś bezradnym, mało wartościowym i zbędnym. Bezdomność jest uznawana jako jedna z patologii społecznej i bardzo często jest powodem wykluczenia społecznego, jako konsekwencji nieakceptacji społecznej tego zjawiska. Stąd taki lęk w społeczeństwie, by nie stać się bezdomnym.

Jakie są przyczyny bezdomności?

Czynniki, które warunkują bezdomność jest wiele, i niekoniecznie pojedynczy czynnik jest jej determinantem. Może być i tak, że bezdomność wywołuje sprzężenie kilku czynników. Jednak najczęściej bezdomności «sprzyjają» takie czynniki, jak: niezaradność życiowa, rozpad rodziny, brak środków do życia ze względu na długotrwałe bezrobocie, decyzje prawne o eksmisji (najczęściej spowodowane niepłaceniem należności za użytkowanie lokalu mieszkalnego), niska odporność na trudne sytuacje życiowe, uzależnienia (alkoholizm, narkomania, hazard i inne), patologie w rodzinie nieakceptowane społecznie (przestępczość, przemoc nad członkami rodziny i inne), brak perspektyw życiowych i nieumiejętność radzenia sobie w życiu w przypadku osób opuszczających zakłady karne, lub usamodzielniających się i opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze – np. domy dziecka.

Ważną przyczyną powodującą bezdomność osób starszych, jest wykluczenie z rodziny z racji ich niedołęstwa, choroby, kalectwa i niemożności skorzystania z opieki w domu opieki społecznej ze względu na brak miejsc.

Wymienione czynniki, to tylko część z wielu, bo przecież bezdomną może być osoba, która dokonała świadomie takiego wyboru, gdyż uznała to jako sposób na życie jeden z wielu, bądź stała się nią w wyniku zdarzenia losowego (pożar domu, powódź).

Jednak powyższe uwarunkowania bardzo często są reakcją na trudną sytuację na rynku pracy, nieodpowiednią politykę społeczno-ekonomiczną, mieszkaniową (wysokie ceny mieszkań), ograniczone nakłady na pomoc społeczną, brak miejsc w placówkach

⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej . Miejsce publikacji: Dz. U. 2009 r. Nr 175 poz. 1362, z późn. zm.

pomocy społecznej (zapewniających całodobową, stałą opiekę osobom niezdolnym do samodzielnego życia i rozwiązania swojego problemu mieszkaniowego), dysfunkcyjność niektórych instytucji opiekuńczo-wychowawczych czy resocjalizacyjnych, marginalizację społeczną osób np. kalek, nosicieli wirusa HIV, chorych na AIDS, alkoholików, chorych psychicznie.

Jakie są indywidualne i społeczne skutki bezdomności?

Człowiek bezdomny pozostający dłuższy czas bez dachu nad głową popada w tzw. błędne koło, gdyż: obniżają się jego i tak niewielkie zdolności walki z problemem bezdomności, powoli zaczyna tracić kontakt z osobami, które mogą mu pomóc, zaciera się jego możliwości podjęcia pracy, umiejętności zawodowe a i bardzo często pogarsza się stan zdrowia ze względu na niehigieniczny tryb życia.

Osoba bez dachu nad głową, błakająca się, żebrząca – nie wzbudza akceptacji społecznej a wręcz przeciwnie – jest najczęściej wyszydzana, wyśmiewana, marginalizowana społecznie, więc ma powody by odczuwać samotność, lęk przed przyszłością, wstyd przed rodziną i społeczeństwem, odrzucenie, jak i traktować siebie jako osobę niższej kategorii zdanej na czyjąś łaskę i wsparcie. Brak pracy, pieniędzy, własnego mieszkania czy też wsparcia ludzi – nie sprzyja w wychodzeniu bezdomności. A głód najczęściej popycha do łamania prawa, kradzieży, żebractwa – co dodatkowo potęguje wykluczenie społeczne. W skrajnych przypadkach – bezdomni w akcie bezsilności, wyczerpania – dokonują aktów samobójczych.

Aleksandra Nowakowska wskazuje, że «Stereotypy funkcjonujące w umysłach ludzi na temat osób bezdomnych, jak i samego zjawiska bezdomności uznawane są za jedną z przyczyn pozostawania w bezdomności, jak również jedną z barier w procesie powrotu na rynek pracy osób bezdomnych. W istotny bowiem sposób wpływają na sposób funkcjonowania osób bezdomnych – zarówno na płaszczyźnie psychologicznej, jak i społecznej. Niejednokrotnie prowadzą do poważnych konsekwencji i utrwalania się zachowań nieprzystosowawczych, które, być może, nie istniałyby, gdyby nie stereotypy»⁵.

Trudno się z powyższym stwierdzeniem nie zgodzić. Zazwyczaj stereotypowe myślenie pociąga za sobą stereotypowe reakcje obronne społeczeństwa takie jak, : wyszydzanie, wyśmiewanie, unikanie kontakty z osobą bezdomną i pomocy gdy o nią poprosi. A przecież

⁵ Tekst zaczerpnięty z elektronicznej wersji książki: file:///C:/Users/Bea/Desktop/Oblicza_Bezdomno-ci.pdf A. Nowakowska, Społeczne postrzeganie bezdomności. Zjawisko stereotypizacji, (w:) M. Dębski, K. Stachura (red.) Oblicza bezdomności, Wydawnictwo: Uniwersytet Gdański. – Gdańsk 2008. – S 37.

bez pomocy i wsparcia osób trzecich – ciężko jest bezdomnemu poradzić sobie w życiu.

Dzieci ulicy (street children)

Nas – pedagogów – najbardziej niepokoi zjawisko bezdomności dzieci o których zwykło się mówić «dzieci ulicy». W 1994 roku Rada Europy w Strasburgu sformułowała definicję «dziecka ulicy» podając, że są to «dzieci poniżej 18. roku życia, które przez dłuższy lub krótszy czas żyją w środowisku ulicznym. Dzieci te przenoszą się z miejsca na miejsce i nawiązują kontakty z grupą rówieśniczą lub innymi grupami na ulicy. Oficjalnym adresem tych dzieci jest adres rodziców lub jakiejś instytucji socjalnej. Wysoce znamienym jest przy tym to, że z dorosłymi, czyli rodzicami, przedstawicielami szkół i instytucji pomocy i służb socjalnych, które ponoszą za nie odpowiedzialność, dzieci te mają słaby lub żaden kontakt. (Council of Europe, 1994)⁶.

Jako uzupełnienie tej definicji zobrazowano też sylwetkę dziecka ulicy, które zazwyczaj są «ofiarami odrzucenia, obojętności i są wykorzystywane bez skrpułów z przemocą, uwiedzeniem i izolowaniem i aby przeżyć, szukają rozpaczliwie wyjścia w ucieczce, w kradzieży, w prostytutce, przemocy, orientacjach ekstremalnych i handlu narkotykami. Dzieci ulicy wykonują źle opłacaną, ciężką pracę. W grupach i bandach ulicznych znajdują namiastkę rodziny, fizyczne i psychiczne miejsce ucieczki, system przeżycia zapewniający bezpieczeństwo»⁷ Znamienne jest to, że «dzieci ulicy żyją albo samotnie, albo w grupach lub gangach. Często są niedożywione, w złej kondycji zdrowotnej. Brak im przychylności, bezpieczeństwa, wychowania i wykształcenia, a przede wszystkim miłości»⁸

Bardzo tragicznym, ale i wzruszającym obrazem dzieci ulicy jest film dokumentalny w reżyserii Hanny Polak i Andrzeja Celińskiego pt. «Dzieci z Leningradzkiego» (oficjalna strona internetowa filmu: <http://www.childrenofleningradsky.com/filmmakers.php>. Film też jest dostępny pod takim adresem: <https://www.youtube.com/watch?v=49iT9wRVV9g>) stanowiący zapis codziennego życia dzieci ulicy, które wywodzą się najczęściej z rodzin patologicznych, są uciekinierami domów dziecka. Swą codzienność związały z dworcami i stacjami metra, gdzie głodne, brudne, bose żebrzą o pieniądze i inne datki u przypadkowych przechodniów. By przeżyć – podejmują się

⁶ T. Pilch, Dzieci ulicy, (w:) D. Lalak, T. Pilch (red.), Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej, Wydawnictwo Akademickie «Żak». – Warszawa, 1999. – S. 69.

⁷ Tamże. – S. 69.

⁸ Tamże. – S. 69.

wszelkich zajęć z prostytutką włącznie. Film ten obrazuje dzieci, które już u podstaw swojego życia borykają się z takimi problemami egzystencjalnymi, z którymi niejeden dorosły nie jest w stanie sam sobie poradzić. Radzą sobie z głodem w różny sposób, ale najczęściej łamią normy i zasady społeczne, wchodzą w konflikt z prawem, narażają się na niebezpieczeństwa. Ich kontakt z rodziną, domem dziecka czy szkołą jest zerwany, gdyż – jak twierdzą te dzieci – nie czuły się tam dobrze, bezpiecznie i nie miały zagwarantowanych podstawowych potrzeb. Wybrały więc żebractwo, prostytutkę i kradzież jako sposób utrzymania się przy życiu. Zapomnienia od swojego tragicznego życia szukają w prostych środkach odurzających.

Ten film, to swoisty symbol dzieci ulicy, których nie brak w każdym państwie i w każdym mieście. Na takie dzieci mówi się też powszechnie: «dzieci dworcowe», «dzieci kanałów», «galerianki» – co zazwyczaj określa miejsce ich przebywania czy egzystencji. W większości przypadków dzieci te są ofiarami patologicznego środowiska wychowawczego, jakim jest ich rodzina lub instytucja wychowawcza.

Niepokojący jest fakt, że nawet krótkotrwałe przebywanie dziecka bez właściwej opieki i wychowania może odcisnąć trwały ślad i traumę w psychice takiego dziecka na całe życie. Zaś długotrwałe przebywanie w tak niekorzystnym wychowawczo środowisku pociąga za sobą utrwalanie pewnych nieakceptowanych społecznie zachowań, które dają bezdomnemu dziecku chwilowe zaspokojenie jego potrzeb (np. prostytutuowanie się daje środki na życie, kradzież żywności zaspokaja głód, zastraszenie ludzi i wymuszanie od nich pieniędzy umożliwia zaspokojenie własnych potrzeb itp.) aczkolwiek utrwalone – mogą spowodować wykluczenie społeczne, problemy z prawem, osadzenie w zakładzie karnym.

Dzieci ulicy najczęściej nie realizują obowiązku szkolnego, mają olbrzymie zaległości szkolne, co może powodować niski poziom kulturalny, brak potrzeb edukacyjnych, niechęć do samorealizacji w obszarze kształcenia, późniejsze problemy na rynku pracy co w konsekwencji może powodować pogłębienie kryzysu i utrwalanie bezdomności.

To przystosowanie się dzieci do życia «na ulicy» (na dworcach, w pustostanach, altankach, piwnicach, kanałach, pod mostami), w zmiennych warunkach atmosferycznych, narażone na niebezpieczeństwo i choroby – jest bardzo niepokojącym problemem społecznym i wychowawczym. Dzieci te trudnią się żebractwem, kradieżą, wykonywaniem prac dorywczych, prostytutką, odprawianiem wózków w supermarketach czy szukając resztek jedzenia

w śmietnikach i zbierając w okolicy puszki, butelki i złom – znajdują prosty sposób utrzymania się przy życiu, choć same narażają się na niebezpieczeństwo, utratę zdrowia a nawet życia. By zdobyć środki na utrzymanie posuwają się do kłamstwa, manipulacji, ale też niejednokrotnie same uodparniają się na złe traktowanie, szykany, donosy na policję. Często w tym pomaga im wypracowana przez siebie strategia oszukiwania, manipulowania ludźmi, kłamania, konfabulowania, co z kolei potęguje ich zdemoralizowanie i wzmacnia niebezpieczeństwo wejścia na drogę przestępczą a w konsekwencji – marginalizacji przez społeczeństwo i całkowite odosobnienie.

Innym problemem jest fakt, że dzieci te łączą się w swojej niedoli by przetrwać i bardzo się ze swoją grupą związują, identyfikują, co jedynie utrudnia udanie się do kompetentnych osób mogących udzielić właściwej pomocy. Dzieci te nie stawiają sobie dalekosiężnych celów życiowych. Są to dzieci samotne, zagubione, zaniedbane emocjonalnie i wychowawczo, podatne na uzależnienia.

T. Kołodziejczyk zaproponował podział dzieci ulicy biorąc pod uwagę ich wiek. Zatem pierwszą kategorią są dzieci w wieku od 3 do 6 lat – szukające kontaktu z dorosłymi osobami, dokonujące drobnych kradzieży i żebrzące. Drugą grupę stanowią dzieci od 7 do 10 roku życia, prezentujące różnego rodzaju zachowania agresywne, zachowujące się ryzykownie (wagarują, wachają klej; poszukują autorytetów, więc od tego kogo spotkają na swojej drodze będzie zależała ich przyszłość). Na tym etapie nie mówi się jeszcze o demoralizacji tych dzieci.

Z kolei tworzenie grup subkulturowych bądź przestępczych jest charakterystyczną cechą młodzieży w wieku od 11 do 15 lat. Młodzież w tym okresie rozwojowym dokonuje rozbojów, włamań, kradzieży. Są skłonni do zażywania narkotyków i spożywania alkoholu. Najczęściej jest to młodzież nieprzystosowana społecznie, w dużym stopniu zagrożona demoralizacją lub już częściowo zdemoralizowana.

Czwartą grupą «street children» stanowi młodzież w wieku od 16 do 18 lat działająca w zorganizowanych grupach przestępczych, nadużywająca alkoholu, w swoim zachowaniu – agresywna i zdemoralizowana.⁹

Przyczyny występowania zjawiska bezdomności dzieci

Pierwszym i jedynym bezpiecznym miejscem, w którym dziecko powinno mieć zagwarantowane wszelkie warunki do prawidłowego rozwoju jest rodzina i jego dom rodzinny. Tam dziecko powinno mieć czułość, miłość, spokój, poczucie bezpieczeństwa, przynależności,

⁹ T. Kołodziejczyk, Raport dla Fundacji Króla Baudouina. – Warszawa 1998. – S. 2-3.

warunki do wzrastania, rozwoju, nauki. Niestety – nie każda rodzina, nie każdy rodzic spełnia te warunki. Zdarza się, że w domu rodzinnym dziecko czuje się niepotrzebne, jest krzywdzone, zastraszone, głodzone. Bywa też i tak, że właśnie z tego powodu wkraczają służby socjalne i starają się zorganizować i zapewnić dla dziecka lepsze warunki rozwoju w środowisku zastępczym, niż miałoby dziecko w swym domu rodzinnym. Jednak nie zawsze jest to najlepsze dla dziecka rozwiązanie. Bywa, że dzieci nie akceptują nowego rozwiązania i uciekają z placówki opieki zastępczej wybierając życie «na ulicy», bądź też sama placówka jest nośnikiem niewłaściwych wychowawczo czynników i dziecko wybiera najlepsze w jego mniemaniu życie poza placówką i poza rodziną.

Kolejnym problemem jest marginalizacja środowiska ubogich, poprzez ograniczanie dostępu do pracy, udzielanie prostych rozwiązań w postaci zasiłków socjalnych i innych form pomocy społecznej co w konsekwencji długotrwałego z nich korzystania powoduje tzw. wyuczoną bezradność nie tylko osób korzystających z zabezpieczenia socjalnego, ale i ich dzieci, co niewątpliwie zmniejsza szansę na samodzielność ubogich i zmniejsza szansę na poprawę życia.

Innym czynnikiem wyzwalającym u dziecka wolę życia «na ulicy» ze względu na poczucie większego bezpieczeństwa niż w domu rodzinnym czy innej formie opieki zastępczej jest problem zaburzonych relacji międzyludzkich (chaos, rozbieżności, brak ustalonych norm życia w rodzinie, autokratyzm opiekunów, przemoc, nadużycia seksualne, zaniedbanie emocjonalne opiekunów względem dziecka, zaniedbanie wychowawcze, opiekuńcze, patologia w środowisku rodzinnym bądź zastępczym w którym dziecko się wychowywało). Oczywiście może się zdarzyć sprzężenie wielu czynników, które spotęgują przykrą sytuację życiową dziecka i popchną go do ucieczki w poszukiwaniu lepszego życia.

Również ważnym czynnikiem powodującym wzrost liczby dzieci ulicy jest modelowanie zachowań zaczerpniętych z otoczenia. Dzieci szybko się uczą wszelkich zachowań, więc widząc jak inne dzieci spędzają swój czas na ulicy – mogą powielać wzory postępowania swoich rówieśników.

Działania profilaktyczne

Zapobieganie patologicznym zjawiskom społecznym, w tym bezdomności powinno opierać się na empatycznym postrzeganiu problemu, solidnej diagnozie tego zjawiska i uprzedzaniu wcześniej przedstawionych przeze mnie zagrożeń i to w jak najwcześniejszym stadium rozwoju problemu. Kluczową rolę odgrywa tu dostrzeżenie pierwszych symptomów i niedopuszczenie do ich rozwinięcia.

Właściwie dobrana i prowadzona profilaktyka jest niezbędnym elementem programu walki z bezdomnością. Logicznie i prawidłowo zorganizowane działania zapobiegawcze są w stanie skutecznie osłabić a nawet zredukować rozwój problemu i jego skalę. Może też wpłynąć pozytywnie na zwiększenie świadomości społecznej co zaowocuje zmianą zachowania i postaw ludzi wobec omawianego zagadnienia i walkę z panującymi stereotypami wokół zjawiska bezdomności i bezdomnych.

Bezdomność jest obserwowana na wszystkich kontynentach i jest jedną z najskrajniejszych i najbardziej brutalnych form wykluczenia społecznego. Choć bezdomność jest trudnym problemem społecznym do przewyciężenia, jednak należy podkreślić, że przy odpowiednim wsparciu osób trzecich i zaangażowaniu osoby bezdomnej – można wyrwać się z kręgu bezdomnych.

Czynnikami sprzyjającymi wyjściu z bezdomności są:

- «zamieszkanie w schronisku,
- skupienie uwagi na dbałości o własny wygląd,
- podjęcie walki z alkoholizmem,
- praca dorywcza,
- zamieszkanie z rodziną,
- szukanie pomocy i wsparcia u obcych ludzi,
- pomoc psychologiczna i prawna».¹⁰

Przywrócenie osobie bezdomnej zdolności do normalnego i samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie oraz zapewnienie jej ku temu racjonalnych warunków jest procesem trudnym i długofalowym, dlatego praca z bezdomnymi wymaga od pracowników socjalnych czy pedagogów ulicy kompetencji, zaangażowania, empatii.

W pracy socjalnej i w pracy wychowawczej (mającej na celu zmianę dotychczasowego świata wartości) z osobami pozbawionymi dachu nad głową, należy mieć na uwadze następujące cele:

- polepszenia stanu zdrowia psychicznego i fizycznego
- zdobywania, uzupełnienia wykształcenia i kwalifikacji zawodowych
- wzmocnienia lub odbudowa więzi rodzinnych
- poprawy kompetencji społecznych
- zorganizowania lokalu mieszkalnego¹¹.

W Polsce jest dość dobrze zorganizowana pomoc społeczna i socjalna w zakresie wspierania osób bezdomnych (noclegownie,

¹⁰ I. Pospiszyl, Patologie społeczne, Wyd. Naukowe PWN. – Warszawa, 2008. – S. 303.

¹¹ M. Mikołajczyk, Bezdomność. Bezdomni. Praca socjalna, (w:) A. Kwak, E. Wyrwich- Hejduk (red.) W kręgu zagadnień pracy socjalnej, Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej. – Warszawa, 2012. – S. 201-202.

mieszkania socjalne, jadłodajnie, łaźnie, różne formy zapobiegające długotrwałemu pozostawaniu bez pracy i inne), aczkolwiek nie ocenia się tego typu zabiegów, jako pozytywne, gdyż nie mają one stricte działania profilaktycznego.

Najistotniejszym problemem dla osoby chcącej wyjść z bezdomności, jest konieczność usamodzielnienia się finansowego poprzez podjęcie pracy, a to może być możliwe tylko wtedy, gdy osoba ta będzie dysponowała odpowiednim przygotowaniem edukacyjnym, merytorycznym, zawodowym. Wniosek nasuwa się sam. Należy walczyć z bezdomnością i wszelkie działania profilaktyczne zacząć od wychowania i kształcenia. Im wyższa świadomość społeczna dotycząca ubóstwa i jego konsekwencji, bezrobocia i jego konsekwencji – tym możemy mieć większą nadzieję na to, że społeczeństwo będzie się starało unikać sytuacji sprzyjających bezdomności, jak i wspierać tych, którzy walczą z tym problemem. Aktywność zawodowa daje możliwość zarobkowania, co z kolei stwarza warunki do zapewnienia dachu nad głową i godziwego życia.

Jako pedagodzy powinniśmy szczególny nacisk położyć na edukację społeczeństwa, właściwe przygotowanie młodzieży do zawodu i do podjęcia samodzielnego i odpowiedzialnego życia. Należy wskazać im autorytety, z których warto brać przykład, pokazać im sposoby właściwego i efektywnego spędzania wolnego czasu, sposoby kulturalnego komunikowania się z ludźmi. Wszak obecne pokolenie młodych ludzi zdobywających wiedzę w szkołach, w uczelniach – niebawem rozpocznie swe dorosłe, samodzielne życie zakładając rodziny i wychowując kolejne pokolenia dzieci. Pomóżmy więc im stworzyć godne warunki do nauki, pracy i wychowania, by nie stali się kolejnymi beneficjentami ośrodków pomocy społecznej będących obciążeniem dla całego społeczeństwa.

Wielkie pole do działania w tym zakresie mają wychowawcy, nauczyciele, pedagodzy ulicy, socjoterapeuci, pracownicy socjalni, którzy poprzez właściwie przeprowadzoną diagnozę potrzeb dziecka będą się starać tak dobrać oddziaływania wychowawcze i podjąć współpracę z rodziną dziecka zagrożonego tym problemem, by pomóc dziecku i jego rodzinie podjąć trud kształcenia, kulturalnego porozumiewania się z otoczeniem, pokonywania trudności życiowych i unikania sytuacji problemowych sprzyjających bezrobociu, ubóstwu i bezdomności.

Bibliografia

1. Kołodziejczyk T. Raport dla Fundacji Króla Baudouina. – Warszawa, 1998.

2. Mikołajczyk M., Bezdomność. Bezdomni. Praca socjalna, (w:) A. Kwak, E. Wyrwich- Hejduk (red.) W kręgu zagadnień pracy socjalnej, Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej. – Warszawa, 2012.
3. Nowakowska A., Społeczne postrzeganie bezdomności. Zjawisko stereotypizacji, (w:) M. Dębski, K. Stachura (red.) Oblicza bezdomności, Wydawnictwo: Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2008 (file:///C:/Users/Bea/Desktop/Oblicza_Bezdomno-ci.pdf)
4. Oliwa-Ciesielska M., Piętno nieprzypisania. Studium o wyizolowaniu społecznym bezdomnych, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. – Poznań, 2006.
5. Pawłowska R., Jundziłł E., Pedagogika człowieka samotnego, Wydawnictwo Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej. – Gdańsk, 2003.
6. Pilch T., Dzieci ulicy, (w:) D. Lalak, T. Pilch (red.), Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej, Wydawnictwo Akademickie «Żak». – Warszawa, 1999.
7. Porowski M., Bezdomność, (w:) D. Lalak, T. Pilch (red.), Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej, Wydawnictwo Akademickie «Żak». – Warszawa, 1999.
8. Pospiszyl I., Patologie społeczne, Wyd. Naukowe PWN. – Warszawa, 2008.
9. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej . Miejsce publikacji: Dz. U. 2009 r. Nr 175 poz. 1362, z późn. zm.
10. <http://www.childrenofleningradsky.com/filmmakers.php>.
11. <https://www.youtube.com/watch?v=49iT9wRVV9g>

B.A. Ziemia. Education in the prevention of homelessness of children and adults. Homelessness is one of the many worrying social phenomena that are a significant problem for prevention and assistance activities. There is also homelessness among children who run away from their pathological environments in which they were raised and they are trying to be safety outside – on the street, railway stations, basements.

Let us consider the fact that in the current at times, despite the great progress of civilization, the universality of education, fairly well organized social assistance – is seen huge differentiation of society. There are people rich and poor, others who live in luxury and others who suffer from scarcity, they are helpless in life and do not see prospects on life. Some children have parents anxious about their best education, health and a happy future, and the other are worried about how to survive, how to cope in life, because their parents neglect their responsibilities, or abandon children.

The essence of prevention activities this phenomenon is primarily education, which not only raises social awareness of avoidance of situations conducive to risk of homelessness, but most of all is to equip society in the

knowledge and skills that will enable self-reliance in the labor market, competent and self-solve their life problems. Upbringing, education, acquiring knowledge, training, strengthen the professional capacity or competence in interpersonal communication is undoubtedly a pillar in the difficult fight against serious problem of homelessness. High public awareness and knowledge are conducive to avoiding those factors which determine to be a homeless person. In turn, high awareness also helps in the common struggle in reducing and eliminating this phenomenon. Since the higher public awareness of poverty and its consequences, unemployment and its consequences – the more we hope that society will try to avoid situations that give rise to homelessness and support those, who are struggling with this problem.

Key words: education, upbringing, homelessness, street children, social orphanhood, prophylaxis.

Recieved August 14, 2014

Revised September 22, 2014

Accepted October 25, 2014

УДК 159.9.:37.015.3

I.V. Коваль

irasmith@ukr.net

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Koval I.V. The current state of the problem of teaching a foreign language to students of higher technical educational institution: the psychological aspect / I.V. Koval // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 26. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. – P. 244-254.

I.V. Коваль. Сучасний стан проблеми навчання іноземної мови студентів вищого технічного навчального закладу: психологічний аспект. У статті проаналізовано сучасний стан проблеми навчання іноземної мови студентів вищих технічних освітніх закладів. Зазначено, що специфіка предмета надає певної своєрідності процесу навчання. Встанов-